

Rodica Zafiu (n. 6 mai 1958, București). Absolventă a Facultății de Limba și Literatura Română la Universitatea din București. Doctor în filologie. Din 1990, cadru didactic la Catedra de Limba Română a Facultății de Litere a Universității din București (din 2007, profesor universitar). Din 2003, cercetător științific I la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” (Sectorul de gramatică).

Domenii de cercetare: lingvistica textului, pragmatică, stilistică și poetică, gramatică, lexic, onomastică literară, retorică, argumentare, teoria lecturii, istoria limbii literare. Contribuții la cercetarea conectorilor pragmatici, a mijloacelor lingvistice ale modalizării și aproximării, a discursului politic și jurnalistic, a limbii române vorbite (argou), a raportului scriere–oralitate, a tendințelor limbii române actuale.

Cărți: *Poezia simbolistă românească*, București, 1996; *Narațiune și poezie*, București, 2000; *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, 2001; *Limba și politică*, București, 2007. În colab.: *Dicționarul scriitorilor români*, vol. I–IV, București, 1995–2002; *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (DESR), București, 2000; *Enciclopedia limbii române*, București, 2001, 2006; *Gramatica limbii române*, I–II, București, 2005, 2008; *Ești cool și dacă vorbești corect!*, București, 2010; *Gramatica de bază a limbii române*, București, 2010, 2016; *Studii de istorie a limbii române: Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, București, 2012, 2015; *The Grammar of Romanian*, Oxford, 2013; *The Syntax of Old Romanian*, Oxford, 2016; *Dicționar de interpretări gramaticale*, București, 2020; *The Oxford History of Romanian Morphology*, Oxford, 2021. Edit./coord. în colaborare: *Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*, București, 2007; *Studii de gramatică. Omagiu Doamnei Profesoare Valeria Guțu Romalo*, București, 2009; *Limba română: teme actuale. Actele celui de-al 8-lea Colocviu al Catedrei de limba română*, București, 2009. Manuale în colaborare: *Limba și literatura română* (cl. a IX-a, 1994, 2004; cl. a X-a, 2000, 2005; cl. a XI-a, 2001, 2006; cl. a XII-a, 2002, 2007), București. Zeci de articole și recenzii în reviste de specialitate, articole în volume colective.

RODICA ZAFIU

101 CUVINTE ARGOTICE

Ediția a doua, revizuită

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>De ce? (și cum?)</i>	9	Cuvintele	85
<i>Abrevieri</i>	12	abureală	87
Argoul românesc	13	acaret	89
<i>1. Delimitarea argoului</i>	15	a (o) arde	92
Identitar, criptic, ludic	15	babardeală	95
Diversitate internă	17	babaroase	96
Argoul în raport cu alte		barosan	98
variante ale limbii	19	bazat	102
Denumiri	24	belea	104
<i>2. Istoricul fenomenului</i>		bengos	106
și al cercetării	26	Berilă	109
<i>3. Dificultățile cercetării</i>	36	bididiu	112
<i>4. Descrierea argoului actual</i>	39	blat	113
Trăsături generale	39	bungheală	117
Fonetica	40	caft	120
Morfosintaxa	41	caleașcă	122
Semantica	42	cambuză	124
Pragmatica	43	caraiman	127
Antroponimie și toponimie	45	caraliu	132
<i>5. Sursele lexicului argotic</i>	47	a cardi	137
Împrumutul lexical	47	cașto	139
Evoluția semantică	55	caterincă	141
Derivarea, compunerea		cazma	143
și conversiunea	67	chiftea	145
Abrevierile	72	ciocoflender	149
Frazeologia	74	ciordeală	152
Jocurile de cuvinte	77	ciumeg	153
		coajă	156
		cocalar	159
		coclit	162
		coco	164

oña	258
panacot	260
panaramă	263
papaciocar	265
para-ndărăt	267
paranghelie	269
parașută	272
pârnaie	273
penal	278
pifan	281
a pili	286
pontoarcă	288
produs	291
puru	292
rechin	294
sas	295
sifon	296
„spală-varză“	297
șestache	301
șmecher	303
șmen	307
șpagă	309
șpringar	313
ștoarfă	317
șucar	319
șuț	322
tiră	326
tuffă	330
țeapă	332
ușchit	333
zotcă	336
zulă	337
<i>Bibliografie</i>	339
<i>Surse</i>	351
<i>Sigle și abrevieri bibliografice</i>	355
<i>Indice de cuvinte</i>	357

De ce? (și cum?)

Argoul fascinează prin exotism și familiaritate, fiind un limbaj deopotrivă depărtat și apropiat, al altora și al nostru: alcătuit din cuvinte neori misterioase, cu formă de neînțeles, dar, mai adesea, înșelătoare prin sensul neobișnuit asociat unei forme banale. În același timp, argoul e o ilustrare a posibilităților ludice și estetice ale limbii; un spațiu în care își manifestă creativitatea vorbitori anonimi, dotați cu ingeniozitate și umor.

Nu e ușor să urmărești istoria termenilor și a expresiilor argotice: multă vreme neînregistrate în scris și necuprinse în dicționare, unele dintre ele și-au schimbat destul de mult forma și sensul, devenind mici enigme etimologice. Dar tocmai acest lucru trezește curiozitatea justificată a cititorului. M-am încumetat pe acest teren alunecos, unde efortul detektivistic poate totuși aduce surprize și satisfacții mai mari decât în zonele mai așezate, mai cunoscute ale limbii. Din fericire, terenul nu e deloc gol: multe studii, apărute la noi în secolul al XX-lea, ne permit reconstituirea unor căi și a unor modele de evoluție. Am dezvoltat ceva mai mult decât era prevăzut partea introductivă, de prezentare a argoului românesc, din convingerea că istoria cuvintelor argotice poate fi înțeleasă doar în contextul mai larg al unor scheme mentale și al unor tipare de creativitate specifice.

Am alcătuit lista celor *o sută unu* cuvinte pe principiul reprezentativității, cu termeni frecvenți, dar netransparenți (de exemplu: *paranghelie*, *panacot*, *moca*, *pifan*, *șmen*), în legătură cu originea sau sensurile cărora cititorul e posibil să-și fi pus întrebări. Sunt și destule excepții de la criteriile generale de selecție: din dorința de a evoca și limitele limbajului argotic, am inclus unele elemente ieșite din uz (*spală-varză*) sau mai puțin frecvente, care au atras atenția la un moment dat, prin utilizări publicitare sau politice (*ciocoflender*, *licurici*); am inclus în listă doar două verbe polisemantice (*a arde*, *a fura*) și un singur nume propriu de persoană

(Berilă). Am cuprins mai multe elemente colocviale, pentru că evoluția lor se confundă cu cea a argoului românesc; oricât ar fi de banalizate azi, cuvinte ca *șmecher, blat, gagiu, mișto* permit reconstituirea unei istorii. Orientarea către cuvinte a condus la lăsarea pe dinafară a multor expresii, dar am încercat să cuprind măcar câteva cuvinte-cheie pentru acestea (de exemplu: *flit* din *a da flit, sas* din *a da sas*). Am încercat să păstrez un oarecare echilibru între terminologia lumii interlope (*caleașcă, pontoarcă, tiră, tuflă*) și argoul comun (cuvinte din fondul de bază al argoului: *caft, caterincă, lovele*) sau limbajul tinerilor (*abureală, bazat, nașpa*); între cuvinte vechi (*exive, pârnaie*) și cuvinte relativ recente (*felie, impresii, penal*). Am favorizat totuși zona interlopă, unde istoria cuvintelor e mai complicată și plăcerea detectivistică mai mare; mai slab reprezentată e zona sexualității și cea a epitetelor depreciative, care nici nu sunt în totalitate specific argotice (multe cuvinte vulgare și metaforele lor circulă în limbajul popular); acestea mi s-au părut mai puțin interesante, în măsura în care sunt destul de transparente și repetitive.

Oricum, tratarea articolelor a inclus de multe ori, alături de explicațiile etimologice (privind sursa externă sau internă a cuvintelor argotice, împrumutul sau formarea lor în interiorul limbii) și de descrierea sensurilor actuale (pentru care am recurs destul de mult la internet), o plasare în câmpul lexical al termenilor (băutura, nebunia, banii etc.), prilej pentru a aminti și alte cuvinte și expresii decât cele alese ca titlu principal. Pe cititorii dezamăgiți că nu descoperă în sumar unele cuvinte argotice, îi invit să consulte și indicele de la sfârșitul lucrării, unde e posibil ca acestea să se regăsească.

Sunt necesare câteva precizări tehnice: unele dintre citatele adunate din presa anilor '90 sunt indicate prin numărul și anul publicației, nu prin data apariției; nu a fost posibilă, din păcate, unificarea totală a sistemului de citare, în cazul unor publicații mai greu accesibile. La citatele de pe internet (forumuri, bloguri, pagini personale), nu am menționat data (pentru că nu era întotdeauna disponibilă sau pentru că ar fi îngreunat excesiv lectura); acolo unde nu există indicații speciale, este vorba de pagini produse și consultate într-un interval de cincisprezece ani (1996–2010). Am introdus diacriticele românești și unele mici corecturi de literă și de punctuație în citatele preluate de pe internet; am subliniat (fără a mai explica acest lucru în text) cuvintele relevante pentru tema discutată. Diferența dintre citarea prin titlu și dată (de exemplu : *Adevărul*, 18.04.2001) și citarea adresei de internet (*adevarul.ro*) indică, în cazul publicațiilor cu versiune on-line, trimiterea la textul jurnalistic vs trimiterea

la comentariile cititorilor, la forumurile deschise de respectiva publicație pe internet.

O parte dintre paginile din acest volum au apărut în revista *România literară* – prilej pentru a primi ecouri de la cititori, cu confirmări sau contestări (așa s-a întâmplat pentru cuvintele *diribau* și *paranghelie*); pentru toate acestea, le mulțumesc deopotrivă redacției și cititorilor revistei. Mulțumiri speciale și domnului redactor Alexandru Skultéty, pentru lectură atentă și vigilentă a textului și pentru numeroasele sale observații și sugestii, inclusiv etimologice.

Unele dintre ipotezele etimologice lansate aici, cu prudența cuvenită, nu au fost încă validate de acordul specialiștilor. Cititorul e rugat să le primească cu precauție. Plimbarea prin hățișul argotic e plină de capcane, dar, odată acceptate regulile jocului, și de surprize spectaculoase.

1. Delimitarea argoului

1.1. Identitar, criptic, ludic

Argoul e o variantă socială a limbii, prin care un anumit număr de vorbitori își marchează apartenența la un grup sau la o comunitate „marginală“ și, implicit, diferențierea față de cultura oficială și față de limba standard.

E greu de găsit o definiție care să acopere ipostazele curente, destul de diferite, ale argoului: limbaj al lumii interlope, dar și limbaj al tinerilor și în genere al celor care – dincolo de apartenența la o generație – adoptă un stil al comunicării neconvenționale. „Marginalitatea“ unei categorii sociale este reală (prin situarea în afara legii) sau mai curând percepută subiectiv (în cazul adolescenților în căutarea unei identități, în opoziție cu lumea adulților). Limbajul are *funcție identitară*, devine un mijloc de solidarizare și de diferențiere față de cei din afara comunității *underground*.

Cercetările mai vechi accentuau *funcția criptică* a argoului, caracterul său de *limbaj secret*, inaccesibil celor din exteriorul grupului. Secretul este, desigur, important, mai ales în limbajul lumii interlope; cea mai mare parte a argoului nu are totuși statutul de cod secret, servind în primul rând solidarității și coeziunii: prin deprinderea limbajului, se trece un prim test de acceptare în grup. Cei care folosesc argoul (hoții care plănuiesc o lovitură, tinerii care pregătesc o petrecere) o fac uneori pentru a nu fi înțeleși de alte persoane, dar cel mai adesea pentru a se integra grupului lor.

O altă componentă esențială a argoului este tripla sa ipostază ludică, estetică și expresivă. Prin argou, posibilitățile estetice ale limbii sunt folosite conștient: cu plăcerea jocului, adesea umoristic, dar dezvăluind posibilități ascunse ale limbii și exprimând o subiectivitate. Ca limbaj expresiv, argoul e un mijloc de frondă, de provocare și amuzament; o zonă de manifestare a creativității anonime. Inovația, de exemplu o metaforă spectaculoasă sau un joc de cuvinte surprinzător, devine model pentru zeci de alte metafore și jocuri de cuvinte similare.

Caracterul secret al argoului este prezent mai ales în terminologia unor activități ilegale, de exemplu a furtului: cuvinte ca *pontoarcă*, *fartișier*, *tiră* etc. nu sunt cunoscute majorității vorbitorilor de limbă română. Caracterul estetic și ludic este manifest în numeroase creații glumețe, ironice, gratuite, de genul: *a avea pitici pe creier*, *a pune bila pe cinci*, *a se da lebădă*, *împuşcat în aripă* etc. Între funcția criptică și cea ludică nu e însă o contradicție: până și terminologia furtului este nu doar utilitară, ci și, în mare parte, umoristică, ironică, expresivă (când, de pildă, victima e numită *mireasă*, complicele *aghio-tant*, iar hoțul este *achizitor*, *digitator*, *care dă cinci degete*, *dă cu racu'*, *face la stânga* etc.). Desemnarea ca *girofar* a participantul la furt care supraveghează zona poate ascunde identitatea persoanei și natura acțiunii sale, dar metafora comică este ingenioasă și până la urmă transparentă, chiar pentru neinițiați. S-ar părea că funcția ludică e mai importantă în argou decât cea criptică.

Argoul a fost considerat cândva un limbaj artificial, construit cu intenție, prin procedee convenționale. E drept că unele lim-baje secrete recurg la procedee sistematice de deformare a cuvintelor (intercalare de silabe suplimentare, ca în „păsărească”, citire a cuvintelor de la sfârșit către început, pe sunete sau, ca în *verlan*-ul francez, pe silabe); în română, aceste metode de încifrare pur formală au însă o pondere neînsemnată, în comparație cu dezvoltarea spontană, în tiparele creativității limbii populare, a argoului.

E aproape imposibil ca argoul să apară în mediul rural tradițional: ca varietate lingvistică urbană, argoul presupune o ierarhie socială și o anumită mobilitate a persoanelor, dezvoltându-se în aglomerări spontane sau impuse (banda, *gașca*, închisoarea, școala, unitatea militară).

Există limbaje argotice în toate limbile moderne (în fr. *argot*, în engl. *cant*, *slang* etc., în sp. *argot*, *germania*, în it. *gergo* etc.).

1.2. Diversitate internă

1.2.1. Argou interlop, limbajul tinerilor, argou comun

Termenul *argou* acoperă mai multe limbaje asemănătoare, între care există suprapuneri parțiale.

Prototipul argoului, cel mai clar diferențiat de limba comună, este limbajul vorbit de lumea interlopă (hoți, escroci, pușcă-riași, prostituate, cerșetori, vagabonzi). Argoul interlop are caracteristicile oricărui limbaj popular (circulație orală, instabilitate, expresivitate etc.), dar și trăsături de limbaj tehnic (terminologie profesională) și procedee proprii; preia de obicei cuvinte și expresii din limbile grupurilor sărace (nomazi, emigranți etc.). Argoul interlop (engl. *cant*, germ. *Rotwelsch* etc.) e cea mai veche formă de argou cunoscută.

Sociolingvistica se ocupă și de *limbajul tinerilor*, care adoptă masiv cuvinte și expresii ale argoului interlop, dar își creează și propriile semne distinctive. Limbajul juvenil se înnoiește foarte repede, cuprinde cuvinte legate de mediul specific (școală, facultate, armată) și de preocupări ale vârstei (muzică, sport, videojocuri), recurge la mai multe repere culturale (tradiționale sau ale culturii de masă: TV, publicitate) și împrumută masiv din limbile străine de prestigiu (din engleză, în ultimele decenii). În vorbirea tinerilor, se manifestă o atitudine de non-conformism juvenil și de respingere a adulților, solidaritatea de generație, nevoia de a fi în interiorul grupului (în *gașcă*) și, mai ales, dorința de a fi la modă. Se recurge des la ironie și se

URDIS | *Weekend*

adoptă un ton de indiferență și blazare. Cuvinte caracteristice prin frecvență (nu neapărat prin uz exclusiv) în limbajul actual al tinerilor sunt *bazat, belea, expirat, faze, felie (a fi pe felie), fițe, fițos, motor* („motocicletă”), *super, varză*, precum și numeroase împrumuturi din engleza standard sau din slang (*cool, groggy, horror, loser, funny, party, trendy* etc.). Dorința de a șoca se manifestă și prin utilizarea extrem de frecventă a cuvintelor vulgare, care devin destul de repede simple automatisme, mărci discursive. În limbajul tinerilor, expresivitatea ludică joacă un rol mult mai mare decât caracterul secret.

Există, în fine, *argoul comun* sau *general*, de fapt un *limbaj familiar-argotic*, care preia masiv elemente și procedee din zona „interzisă” a argoului interlop și conservă inovațiile „limbajului tinerilor”, chiar când vorbitorii au trecut în altă categorie de vârstă. Acest tip de limbaj (numit în engleză *slang*, în franceză *argot commun* sau *argot moderne*) e vorbit, din rațiuni de expresivitate și mai ales din nonconformism, de grupuri și categorii sociale mai largi.

1.2.2. Variație regională

Cu siguranță, există variante regionale ale argoului românesc; ele n-au fost studiate ca atare, dar transpar, într-o anumită măsură, din diferențele dintre listele de termeni furnizate de studiile despre argoul unor anumite comunități locale (suburbiile Iașului, tinerii din București etc.). Dincolo de inovații sau mode locale, asemenea variante sunt foarte greu de delimitat, pentru că, prin definiție, argoul este instabil și fărâmițat, dar și pentru că, până la urmă, termenii fundamentali ajung să circule și să fie adoptați în argoul general. Spații care favorizează circulația termenilor și uniformizarea sunt instituțiile de învățământ (școlile și universitățile) și, în ultimele decenii, mass-media; până de curând, un rol important în omogenizarea argoului l-a jucat și serviciul militar obligatoriu, care pune în contact tineri din diferite medii sociale și din diferite regiuni.

Un exemplu de percepere a diferențelor regionale în limbajul tinerilor (din Ardeal, în opoziție cu cel din Muntenia și Moldova), dar și o mărturie despre anularea lor prin transmiterea rapidă a inovațiilor apare într-un pasaj dintr-un volum de proză romanțat-memorialistică al lui Ion Gheție, *Fructul oprit* (2004), care se referă la perioada de imediat după al doilea război mondial (1946), prin ochii unor liceeni din Șimleul Silvaniei:

„E cazul să spun că, datorită mai ales celor câțiva băieți veniți din Regat, folosim o groază de cuvinte și expresii care ne atrag prin noutatea și ingeniozitatea lor: «am ușchit-o» și «ușcheală», «plimbă ursul» sau «mută măgarul», «fazan» (pentru «tip», «un fazan a urmărit-o pe Emi Luca până acasă»), «fă-o pe șest», «nasol». Dacă vrem să arătăm că nu dăm prea mulți bani pe o afirmație, formula e «sanchi» sau «aiurea» (Gheție 2004: 83).

Un caz cu totul aparte îl reprezintă argoul din Republica Moldova: deși format tot pe baza limbii române, acesta are ca sursă principală de împrumut rusa, ba chiar argoul rusesc (Mladin 2009); în schimb, elementele țigănești sunt aproape inexistente. În ultimii ani, prin intermediul tinerilor din Republica Moldova veniți să studieze în România, prin textele unor grupuri muzicale (mai ales Planeta Moldova) și prin comunicarea pe internet (forumuri, chat), unii dintre termenii argoului basarabean au ajuns să fie destul de cunoscuți: *pațan* „băiat, tip, ins”; *a (se) pricăli* „a glumi, a face haz, a păcăli, a-și bate joc”; *musor* „polițist”; *a (se) snimi* „a pleca, a fugi” etc.

1.3. Argoul în raport cu alte variante ale limbii

Procedeele expresive ale argoului sunt, în mare parte, comune cu cele ale limbii populare în genere și cu cele ale limbajului familiar în special; de aceea, e greu să fie trasate limite clare între argou și celelalte variante predominant orale ale limbii. Interferențele sunt produse și de permanente treceri ale cuvintelor dintr-un registru în altul: argoul preia cuvinte din toate

registrele și varietățile limbii și poate influența, la rândul său, aceste varietăți, cărora le transferă creațiile sale.

1.3.1. Argoul ca „beneficiar“

Argoul românesc preia multe cuvinte din fondul comun, transformându-le, prin modificare semantică, în elemente argotice (de exemplu, *bulion* „sânge“, *mălai* „bani“, *parașută* „prostituată“). Uneori, elemente ale limbii comune sunt cuprinse în expresii și locuțiuni cu sens global diferit de al elementelor componente (de pildă, *a o lua pe ulei* „a se îmbăta“, *a da colțul* „a muri“).

Sunt și alte varietăți ale limbii care, nefiind cunoscute de toți vorbitorii, devin surse pentru așa-numitul „împrumut intern“: argoul preia regionalisme, cum ar fi *bulcă* „pâine“ (intrat în graiurile din nordul Moldovei din ucr. *bulca* < pol. *bulka* „specialitate de pâine albă“) sau *a glojdi* „a mânca“ (muntenism, Udrescu 1967). Adesea, nu sunt ușor de stabilit modul și momentul în care au pătruns în argou anumite cuvinte ieșite din uzul general (precum *chindie* „petrecere desfășurată seara“ sau *boiangerie*, în expresia *a face boiangerie* „a umple de sânge“). Acestea ar putea fi „reactivări“ târzii ale arhaismelor, preluări din graiurile locale – sau chiar elemente păstrate de argou din perioada în care erau încă în circulație.

Unele cuvinte și expresii argotice provin din diferite limbaje de specialitate. De exemplu, în argoul tradițional și în limbajul familiar au intrat unii termeni marinărești (*cambuză*, *covertă*, *bord*); de asemenea, din jargonul șoferilor (profesioniști și amatori): *a băga în marșarier* „a se retrage, a pleca“; *a o călca* „a accelera“; *a trage pe dreapta* „a se culca“; *caroserie* „corp“ etc. Argoul interlop preia cu ușurință termeni din limbajul juridic și polițienesc, cu care utilizatorii săi intră frecvent în contact, cu ocazia arestărilor și a proceselor (*penal* „rău, prost, urât“; *aneu* < AN: „[infra]cțiune cu] autor necunoscut“). Un alt limbaj de specialitate ai cărui termeni intră ușor în circulația mai largă și chiar în argou este cel medical (*a lua grupa sanguină* sau

a lua wassermanul pe cuțit „a înjunghia“, *streptomicină* „băutură alcoolică“). În ultimele decenii, cea mai largă circulație a căpătat-o terminologia calculatoarelor și a comunicării prin internet, din care o serie de termeni și expresii au căpătat deja utilizări figurate în limbajul familiar-argotic (*a da eject* „a alunga“, *a da ignore* „a nu băga în seamă“ etc.).

În comparație cu argoul din secolul al XIX-lea, care avea la bază lexicul popular (*crăcani* „pantaloni“, *rogojină* „iapă“), limbajul familiar-argotic actual utilizează multe cuvinte ale registrului cult (*alpinist* „spărgător care se cațără pe zidul locuinței“, *texte* „minciuni“ etc.). Fenomenul este firesc, pentru că, prin școală și mass-media, acestea au căpătat o circulație destul de largă.

1.3.2. Argoul ca „donator“

Istoria argoului românesc atestă destule cazuri în care termeni argotici au intrat (uneori destul de repede) în limbajul familiar. La începutul secolului al XX-lea, erau considerate argotice cuvinte ca *șmecher*, *fraier*, *pilă*, *șpagă*, devenite astăzi colocviale. E mai greu de trecut a doua barieră, pentru a intra chiar în limbajul standard; de o asemenea situație se apropie, totuși, cuvinte ca *banc* „anecdota“, *blat* „aranjament ilegal“ sau *tun* „lovitură, mare afacere ilegală“.

1.3.3. Delimitări stilistice:

jargon, limbaj familiar, popular și vulgar

În terminologia lingvistică românească (dar și în cea internațională, cf. fr. *jargon*, engl. *jargon*), *jargonul* este varianta familiară a unui limbaj de specialitate, folosită – din comoditate, dar și cu intenții ludic-expressive – în interiorul unui grup profesional. Într-o altă accepție, preluată în anii '50 din lingvistica sovietică, termenul *jargon* desemna, depreciativ, un limbaj ininteligibil, pretențios, abundând în împrumuturi neasimilate.

Desigur, și argoul interlop poate fi considerat un limbaj special, cuprinzând terminologia unor activități ilegale (furt, prostituție). E totuși vorba de „profesii” respinse de normele sociale în vigoare, al căror statut special conferă limbajului lor o subversivitate specifică. Jargoanele profesionale propriu-zise – limbajul avocaților, al medicilor, al feroviarilor etc. – folosesc procedee asemănătoare celor argotice, dar au un inventar limitat și nu reflectă mentalitatea și viziunea polemică a argoului propriu-zis.

Distincția dintre argou și jargon nu e totdeauna evidentă. Jargonul computerelor și al internetului are un nucleu propriu specialiștilor, dar și o mare cantitate de cuvinte și expresii intrate – prin răspândirea enormă a tehnologiei informatice – în uzul comun. Limbajul unui sport extrem de popular – fotbalul – oscilează, la fel, între statutul de jargon profesionist și cel de argou expresiv.

Într-o lucrare recentă, Oprea 2007 diferențiază, pe baza adunării unui material foarte bogat, între un jargon fotbalistic (în care intră cuvinte ca *bicicletă*, *morișcă* „tipuri de dribling”, *lumânare* „degaizare a mingii pe verticală”) și un argou fotbalistic, mult mai expresiv, colorat, agresiv și umoristic (*a bărbieri mingea* „a nu lovi mingea în plin”, *a da la ghici* „a lovi mingea la întâmplare”, *a omori maimuța* „a șuta peste bara transversală, la mare distanță de poartă” etc.).

Înainte de orice, limbajul argotic este parte a limbajului popular, de aceea majoritatea trăsăturilor și a procedeele sale (metafore, metonimii, hiperbole, superlative, cuvinte vagi etc.) se regăsesc și în limbajul tradițional rural sau în cel familiar. Argoul folosește intens cuvintele considerate vulgare și obscene (denumirile populare ale organelor sexuale, ale actelor fiziologice neadmise în public). Acestea nu sunt însă specifice argoului, ci se întâlnesc la fel de ușor în oralitatea populară. Mulți confundă limbajul argotic cu cel vulgar; de fapt, cuvintele obscene primesc marca specifică de elemente argotice doar dacă au suferit evoluții semantice speciale, care le conferă alte sensuri

decât cele denotative. Noțiunile tabu creează în argou câmpuri semantice foarte bogate, cu zeci de sinonime, care nu sunt însă neapărat vulgare sau obscene.

Vorbitorii obișnuiți (dar adesea și autorii de dicționare de argou) nu operează distincții clare între registrele argotic, colocvial, popular și vulgar; delimitările sunt percepute mai mult de specialiști și presupun o anume conștientizare a diversității lingvistice și o familiarizare cu toate variantele stilistice enumerate.

La o anchetă *ad hoc*, propusă pe internet de o studentă, care cerea răspuns la întrebarea „care este cuvântul argotic pe care îl folosiți pentru ceva bun, frumos?” (*linkmania.ro*, 27.01.2007), foarte multe răspunsuri conțineau termenul *fain*. Or, *fain* este un colocvialism ardelenesc de sursă germană, care nu a avut niciodată statut argotic.

Dicționarele recente de argou alunecă uneori în confuzii similare, cuprinzând și termeni populari, regionali, familiari, creații jurnalistice de ultimă oră etc. Procedează, de aceea, mai prudent cele care asociază în titlu argoticul și familiarul (ca A. și G. Volceanov 1998). Croitoru Bobârnice 2003, de exemplu, include în primele pagini de la litera B cuvintele *bagdadie* și *balcanolog*, expresiile *a i se da un balon de oxigen*, *a-și încărca bateriile* etc. Or, *bagdadie* „tavan” este, de fapt, un termen popular, de origine turcească. *Balcanolog* nu poate fi un cuvânt argotic, pentru că modul de compunere savantă și, mai ales, evoluția semantică spre accepția de „om politic corupt, demagog, imoral” sunt în afara tiparelor argotizantilor (și mai aproape de stilul ironic din publicistică). Expresiile *a i se da un balon de oxigen* și *a-și încărca bateriile* sunt familiare, apropiate de limbajul standard și greu de imaginat în mediile strict argotizante.

Amestecul e și mai derutant în dicționarele on-line, care nu au criterii lingvistice clare, propunându-și doar să adune un material neconvențional: *123urban.ro* se autodefinea ca „o colecție de termeni și expresii care, deși nu și-au găsit locul în dicționarele tradiționale, umblă libere și nestingherite în limbajul colocvial. E de datoria noastră (și a voastră) să continuăm de unde a lăsat Academia, ca mândri epigoni ai *urbandictionary.com*” (*123urban.ro*). Între cuvintele tratate de voluntari entuziaști, se puteau însă găsi termeni vechi populari (*clăpăug*), creații culte glumețe (*dilematic*, cu sensul „cititor al revistei *Dilema*”), sintagme jurnalistice (*baron*

Doar reperetele sociolingvistice ne pot ghida în identificarea statutului autentic argotic al unor cuvinte și expresii. Acestea se deosebesc de colocvialisme prin puterea lor de *circulație* (mai limitată) și se diferențiază de pseudoargotisme prin *atitudinea* pe care o exprimă: termenii care nu reflectă subversivitatea și negativismul argotizanților sunt neautentici, sau cel puțin dubioși.

Termeni ca *Șopârlița* sau *Radio-Șanț* (pentru postul de radio „Europa liberă”) reflectau, în anii '60-'80, mai curând perspectiva puterii și a poliției politice decât pe cea a individului obișnuit, marginalizat. Vorbitorul dispus să critice, în secret, regimul le simțea adesea ca pe niște creații intenționate ale propagandei oficiale, ca pe niște tentative de imitare a creativității spontan argotice.

Cel mai greu se diferențiază argotismele autentice, produse în mediul lor specific, de cele create în limbajul presei sau în literatură și intrate ulterior în circulația familiar-argotică (*auro-lac, aplaudac, amărăștean* etc.).

1.4. Denumiri

Argoul românesc nu pare să fi avut o denumire stabilă, nici produsă din interior, de vorbitorii înșiși, nici atribuită din exterior. Autorii care s-au ocupat de argou l-au numit în mai multe feluri: *limba cârâitorilor* (Baronzi 1862: 130; 1872), *limba hojească* (Hasdeu 1881), *șmechereasca* (Scîntee 1906), *limba șmecherilor* (Cota 1936), *miștocăreasca* (Granser 1992). Originea sintagmei propuse de Baronzi nu a fost încă lămurită pe deplin: s-ar putea ca termenul *cârâitori* să fi trimis aluziv la romi (porecliți *ciori*) și deci la un limbaj mixt, cu foarte multe elemente din limba romani, dar și să-i fi desemnat pe vorbitorii unui grai incomprehensibil, un fel de *păsărească* (cf. Zafiu 2001: 203–204). Din interior, argoul a fost perceput, în primul rând,

ca modalitate de a vorbi în mod înșelător și ludic, adică *altfel* decât în comunicarea „serioasă”: *la ciorănie, la șmecherie* (Al. Vasiliu 1937: 95), *la mișto, la derută, la caterincă*. Unele expresii (culese de Granser 1992) sunt mai rare și desemnează, în genere, exprimarea „deformată”, codată sau non-serioasă: argotizanții vorbesc *la asuceală, la isa, la ușcheală, pe blat sau pe unde scurte*.

În ultima vreme, vorbitorii de argou folosesc tot mai des, pentru a-și desemna propriile cuvintele și expresii, termenul *jargon*, mai ales la plural: *jargoane* (*de Ferentari, de stradă, de cartier* etc.). Într-un reportaj despre viața de închisoare, se relatează adaptarea conștientă la utilizarea argoului:

„Îți schimbi vocabularul, care și-așa nu era prea elevat, o dai în dume și jargoane, îți schimbi accentul punându-ți limba pe moațe, dorind să intri în rând cu lumea” (*Jurnalul*, Botoșani, arhiva on-line, 2004).

Termenul *jargoane* intră în construcții, tipic familiar-argotice, cu verbe ca *a arunca* sau *a băga*: *a arunca (cu) jargoane* (cf. Croitoru Bobârnice 2003) sau *a băga jargoane* („până și purisaniii ăștia doi bagă jargoane pe sticlă”, *renatablog.blogspot.com*).

În româna non-standard, s-a răspândit și o utilizare a termenului *argou*, la plural, cu sensul „argotism”, „termen sau expresie argotică” (cf. Zafiu 2005): „«a citit niște pasaje din carte. S-a mirat toată lumea de *argouri*», ne-a mărturisit cu nostalgie Fanfan” (*Ziarul de Iași*, 25.07.1999).

Limbajul vorbit de păturile urbane marginale, altele decât cele strict interlope, e o varietate socială puternic influențată de argou. În anii '30, cercetătorii l-au numit limbaj „de periferie” (Al. Vasiliu 1937) sau „limbajul mahalalelor” (Chelaru 1937). După 1989, s-a impus, chiar din interior, mai ales prin forme specifice de afirmare (muzică rap, hip-hop), formula *limbaj de cartier*, care denumește o realitate nouă (dezvoltată nu în periferia semirurală, ci în cartierele-dormitor din zonele muncitorești sărace).

Istoria argoului românesc și a cercetării sale pot fi tratate împreună, pentru că informațiile sunt destul de puține.

În genere, apariția argoului interlop pare a fi legată de dezvoltarea vieții citadine medievale, care presupune circulația persoanelor din lumea marginală – hoți, cerșetori, mici negustori ambulanti – dintr-un oraș într-altul. E foarte probabil ca viața orășenească să fi produs și în spațiul românesc, ca și în alte părți, încă de acum câteva secole, limbaje argotice, probabil bogate în elemente țigănești, turcești și grecești, despre care însă nu ni s-au păstrat dovezi.

O mărturie despre existența, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, a categoriilor sociale care produc în genere argoul – dar nu și informații despre limbajul lor – sunt actele juridice și polițienești (de pildă, cele ale *Departamentului de cremenalion*). Putem să ne imaginăm că dialogul pe care îl rezumă un raport polițienesc din 1795 conținea elemente argotice:

„auzind acel Hristache vorbă în pușcărie pentru istoria tătărcii, au vestit lui Ioniță bărbierul hoțul cum că alți trei hoți, ce se află cu dânsul în osânda ocnii, anume Niculaie chelul i Cartan masalagiu și Fotache Otetică făcea vorbă între dânșii că furând câte trei niște boarfe de la o casă și ducându-le noaptea iar într-acei gunoi, de supt Curtea-Veche, adică un hoț au furat-o și alți hoți au găsit-o...” (Livadă-Cadeschi, Vlad 2002: 111).

Sintagma *craii de Curtea-Veche* e o denumire ironică, anti-frastică, evocând lumea tipică a vorbitorilor de argou: vagabonzi, hoți și cerșetori, personaje ale unei „curți românești a

miracolelor“. Formula *crai din Curtea-Veche*, cu sensul „sărac, scăpătat“, apare în manuscrisele lui Iordache Golescu (1990: 37, 309). La același autor, găsim (în proză și în *Condica limbii românești*) un limbaj popular muntenească cu numeroase elemente vulgare și chiar argotice: *furtișagul borfacilor*, *ogeac*, *pui de giol* („dau pui dă giul, adică iau oarece și fug cu aceea“, *ibid.*, 315). Și teatrul din prima jumătate a secolului al XIX-lea conține elemente de oralitate autentică, inclusiv unele cuvinte și expresii care reprezentau limbajul familiar-argotic al epocii: creațiile lexicale *peșingiu* și *zoraliiu* (pentru încasatorii de impozite, în Iordache Golescu, *Barbu Văcărescul, vânzătorul țării*, în Niculescu 1960: 31), dezvoltările figurate a *pingeli* „a păcăli“ sau *bucățică bună* „logodnică bogată“ (C. Bălăcescu, *O bună educație*, *ibid.*, 95, 132), *gușter* cu sensul „gât“, probabil o deraiere lexicală de la *gușă* (Matei Millo, *Un poet romantic*, *ibid.*, 360) etc.

Prima atestare a argoului românesc este lista de cuvinte pe care o publică umoristul N. T. Orășanu, mai întâi nesemnăată, în 1860, în revista *Coarnele lui Nichipercea* și, apoi, în 1861, în volumul *Întemnițările mele politice*. Orășanu își folosește experiența carcerală pentru a culege câteva zeci de exemple de lexic argotic. Lista lui cuprinde destul de multe cuvinte populare sau ale limbii comune, devenite, prin metaforă, argotisme (*câ-nepă* „păr“, *purcea* „ladă“, *sticlete* „soldat sau dorobanț“, *ochi de vulpe* „galbeni“, *picior de porc* „pistol“, *zapciu* „câine“ etc.). Metaforele vieții cotidiene, eliminate de schimbarea obiectelor sau a sistemului tradițional de referință, s-au dovedit efemere. Mult mai rezistent a fost numărul consistent de termeni împrumutați din limba romani (*barosan*, *gagiu*, *lovele*, *mardeală*, *mol*, *a pili*, *topardos* etc.), care s-au păstrat în uzul argotic până astăzi. Lista lui Orășanu cuprinde câteva câmpuri specializate, indicate ca atare (jargonul jucătorilor de cărți) sau deductibile din conținut: terminologia hoților de buzunare sau a găinarilor, cuprinzând uneltele ale acestora (*poptoarca* „cheia“ folosită pentru a deschide *pițigoiul* „lacătul“), obiecte (*teașca* „punga“) sau